

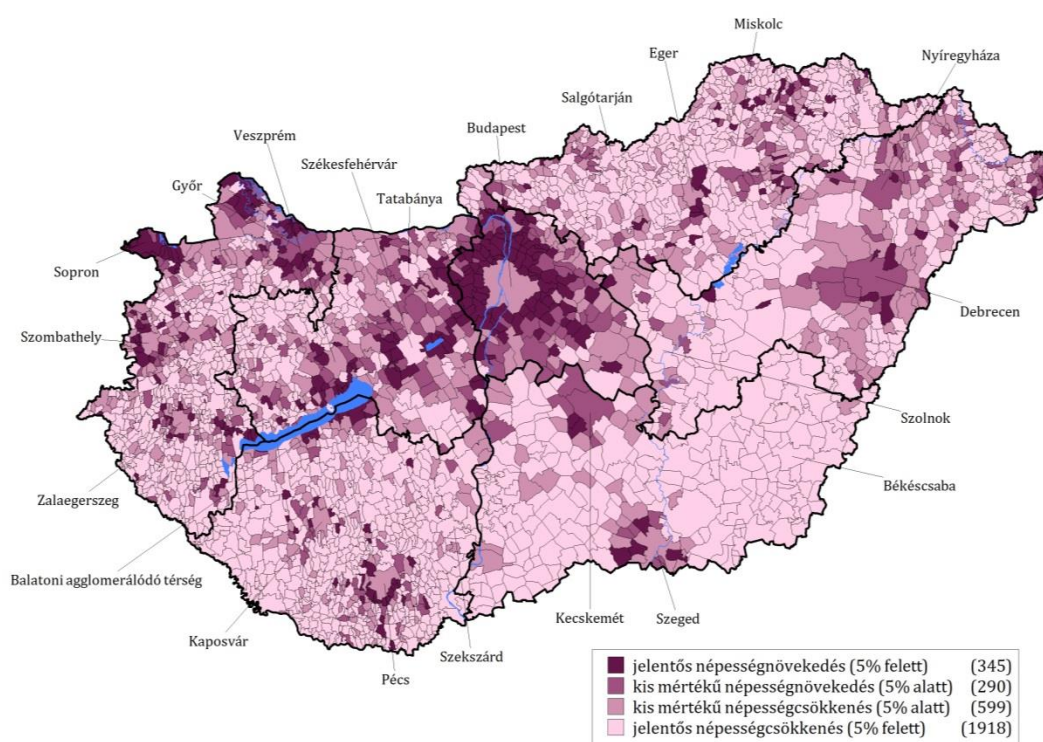
Véget ért-e az agglomerációk virágkora?

Települési szintű népességalakulás a 2001-es és 2011-es népszámlálás között eltelt időszakban

szerzők: Horváth Áron ([ELTINGA](#) és [MTA KRTK KTI](#)) – Sági Zoltán ([ELTINGA](#) és [ELTEcon](#))

A legutóbbi két népszámlálás között eltelt időszakban Magyarország lakossága tovább csökkent: 2011-ben mintegy negyedmillióval kevesebben éltek hazánkban 2001-hez képest, ami megközelítőleg 2,6%-os visszaesést jelent. Ez a csökkenés azonban nem mindenhol volt egyforma. Cikkünkben a népességváltozással kapcsolatos közhelyeket pontosítjuk, előbb az egész országot, aztán a főváros folyamatait bemutatva.

Elemzésünkben többször visszautalunk majd az alábbi térképre (1. ábra), amely a települések lakosságának változását mutatja a két adatfelvétel közti évtizedben.

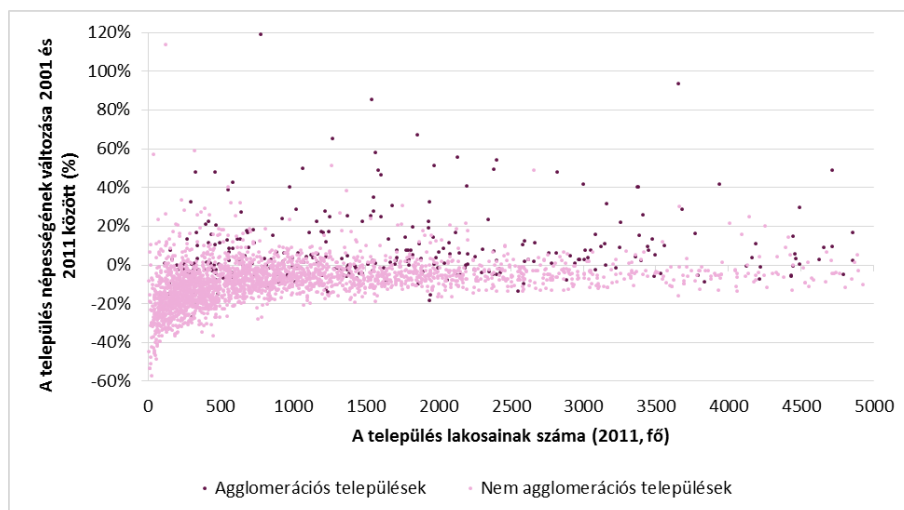

1. ábra. A népesség változása Magyarország településein 2001 és 2011 között (%)

Országos körkép

Virágoztak az agglomerációk

Közhely, hogy a kisebb települések népessége jobban fogy, mint a nagyobb városoké, ennek alátámasztására mindenki tud konkrét példát hozni elnéptelenedő falvokról. A folyamatok azonban ennél némileg árnyaltabbak: ha egy kisebb település nagyváros közelében (agglomerációjában) fekszik, akkor majdnem biztos, hogy növekedett a vizsgált évtizedben. A folyamat az 1. ábrán is tetten érhető, de a következő, 2. ábra még jobban alátámasztja. Ezen az ábrán a kisebb (5000 főnél kevesebb lakosú) települések népességváltozása látható, és a sötétebb pontok az agglomerációs településeket jelölik.

2. ábra. A népesség változása Magyarország 5000 főnél kevesebb lakosú településein 2001 és 2011 között (%)

Látható, hogy a kis települések népessége valóban inkább csökkent, és sok esetben igen nagy mértékben fogyott a lakosság. Az agglomerációs kis települések sötét pontjai azonban többnyire a pozitív tartományban találhatóak, azaz nőttek. Visszapillantva az 1. ábra térképére ugyanez a jelenség érhető tetten. A kisebb települések közül a nagyvárosok közelében lévők sötétebbek, azaz ezek népességváltozása nemcsak, hogy magasabb volt az országos átlagnál, de általában növekedést mutatott. Ráadásul, felbontásunk során az agglomerációt közigazgatási – statisztikai értelemben definiáltuk. Az 1. ábra alapján pedig úgy tűnik, hogy a nagyvárosokhoz szervesen kapcsolódó települések köre még bővebb is lehet ennél a definíciónál. Minél közelebb található tehát egy település valamilyen nagyvároshoz, annál valószínűbb, hogy emelkedett a népessége 2001 és 2011 között.

Az agglomerációk növekedéséről szólva érdemes kiemelni még azt a Budapest esetében jól ismert jelenséget is, hogy az agglomerációk erősödése nem egyenletes: az agglomerációs térségek a központi városhoz általában gyorsabban növekedtek. Ez alól csak négy nagyvárosi település-együttes, a kaposvári, nyíregyházi, soproni és szekszárdi a kivétel, ahol a központi város népessége gyorsabban nőtt (lassabban fogyott) az agglomerációs térségénél. Ez eredményezi azt, hogy a kis települések elnéptelenedéséről hátrányos helyzetéről szóló közhely statisztikai értelemben nem is igaz. Az alábbi, 1. táblázat szerint a nagyvárosok népessége – nem egész fél százalékponttal – nagyobb mértékben fogyott a kisebb településekénél.

	népesség 2011-ben	népesség változása 2001 és 2011 között (%)
Budapest, megyeszékhelyek és megyejogú városok	3 758 433	-2,77%
ország többi települése összesen	6 179 195	-2,42%
Magyarország összesen	9 937 628	-2,56%

1. táblázat. A népesség alakulása Magyarországon

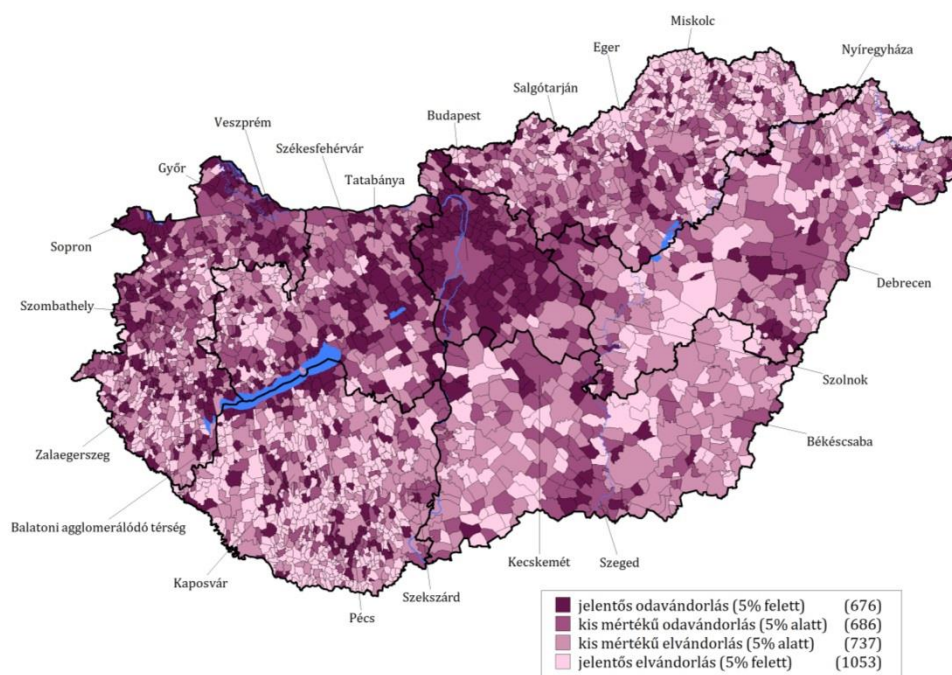
Az agglomerációk bővülésén túl feltűnő még a térképen, hogy a (dél-)keleti részek világosabb színűek, mint az (észak-)nyugatiak. A régiók közül egyedül Közép-Magyarországon nőtt a népesség a két népszámlálás között, a sorrendben ezt követő Nyugat-Dunántúlon már majdnem 2%-kal kevesebben élnek, mint 10 évvel korábban. Ha a hét régió szerint bontjuk fel az országos népesség változását, akkor számszerűen is igazolódik sejtésünk (2. táblázat): a Dunántúl helyzete relatíve javult.

	népesség 2011-ben	népesség változása 2001 és 2011 között (%)
Dél-Alföld	1 297 735	-5,80%
Észak-Alföld	1 492 587	-3,78%
Észak-Magyarország	1 197 575	-7,19%
Közép-Magyarország	2 946 516	2,96%
ezen belül Budapest	1 729 040	-2,75%
Dél-Dunántúl	934 109	-5,98%
Közép-Dunántúl	1 082 313	-3,32%
Nyugat-Dunántúl	986 793	-1,74%
Magyarország összesen	9 937 628	-2,56%

2. táblázat. A népesség alakulása Magyarország régióiban

A népességet a költözések is alakítják

Még egy közhely, hogy Magyarországon kicsi a mobilitás. Nemzetközi összehasonlításban most nem vizsgáljuk az állítást, de azt bemutatjuk az alábbiakban, hogy nem csak a természetes szaporulat (az élveszületések és a halálozások számának különbsége) alakította az eddig bemutatott tendenciákat. A lakosok költözési döntései igencsak meghatározzák a népességváltozás képét. A mobilitás (az évek során kumulált vándorlási egyenleg) szerepét vizsgálva szinte az előzővel megegyező kép rajzolódik ki. A következő, mobilitási adatokat összegző térkép (3. ábra) hasonlóan színeződik, mint a népességváltozást ábrázoló 1. ábra.

3. ábra. A vándorlási egyenleg Magyarország településein 2001 és 2011 között a 2011-es népességhez viszonyítva (%)

Itt is nyilvánvalóan látszik, hogy a nagyvárosok környéke tekinthető a vándorlási egyenlegek alapján népszerűnek, és az elsődleges célpontoknak a nagyvárosok agglomerációs térségében található települések számítanak. Az agglomerációkban annyira fontos volt ez a hatás, hogy a természetes népességváltozásból eredő fogyást is átbillentette pozitív egyenleggé (3. táblázat).

	népesség 2011-ben (fő)	népesség változása 2001 és 2011 között (%)	kumulált vándorlási egyenleg aránya a 2011-es népességhez (%)
agglomerációs központok	3 551 245	-2,77%	0,55%
agglomerációhoz tartozó települések	1 535 863	10,27%	10,79%
agglomerációs térség (az előző kettő együtt)	5 087 108	0,83%	3,64%
többi település összesen	4 850 520	-5,87%	-1,21%
Magyarország összesen	9 937 628	-2,56%	1,27%

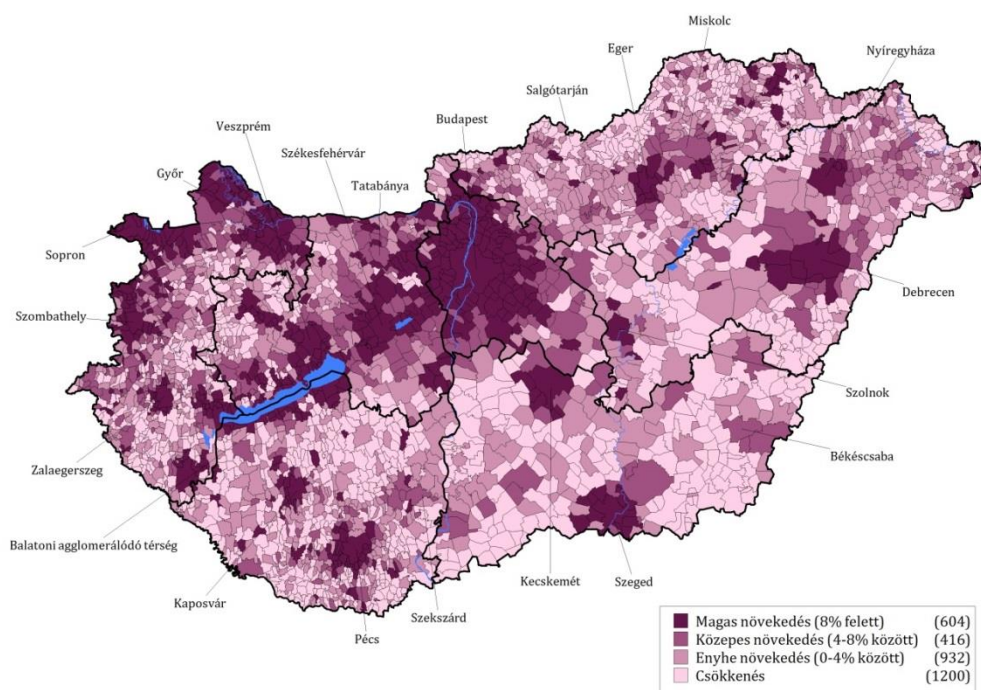
3. táblázat. A népesség változása és a vándorlási egyenleg alakulása 2001 és 2011 között (%)

Árnyaltan érdemes tehát használni a közhelyeket a 2001 és 2011 közötti időszakot vizsgálva. A lakosság a városok felé, de nem elsősorban a városokba, hanem az agglomerációs térség települései felé költözött. A mobilitási tendenciák jelentősek a természetes népességváltozáshoz viszonyítva,

mert az agglomerációk népessége még úgy is emelkedett, hogy a természetes népességváltozás ezen a területen is negatív volt.

A lakásállomány a nagyvárosokban is bővült

A népesség alakulása a lakáspiaci kereslet legfontosabb tényezője hosszú távon. Az alábbi, 4. ábra a lakásállomány változását mutatja 2001 és 2011 között. A térkép tanúsága szerint a kicsi, városoktól távolabbi településeken csökkent a lakásállomány az elmúlt évtizedben, az agglomerációkban azonban a sok sötét szín a lakások darabszámának növekedését mutatja. Néhány kivételtől eltekintve az összes agglomerációs településen a lakásállomány bővülése figyelhető meg a két népszámlálás között.

4. ábra. A lakásállomány változása Magyarország településein 2001 és 2011 között (%)

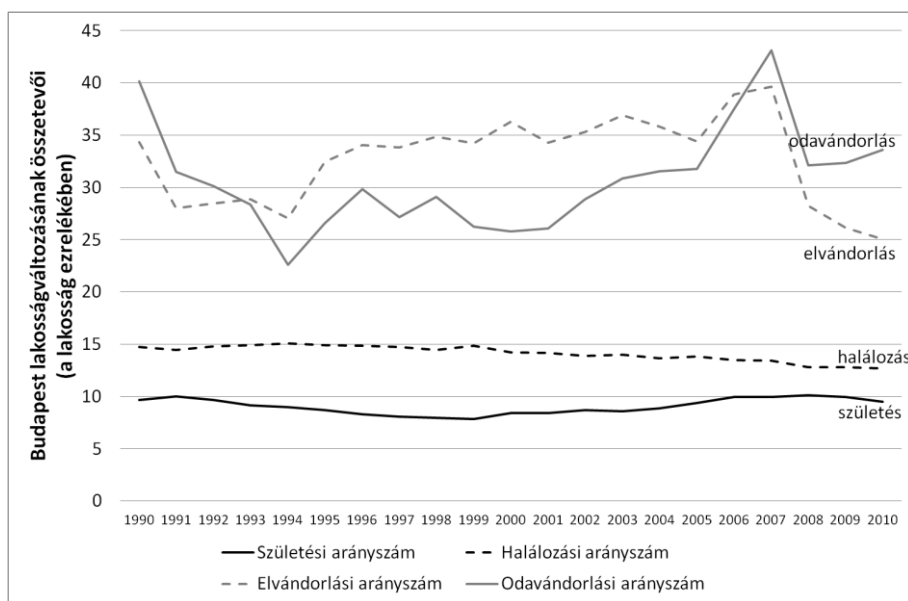
Fontos megjegyezni, hogy – a népességváltozástól és a vándorlási egyenlegektől eltérően – a központok felében a lakásállomány nagyobb mértékű bővülése volt megfigyelhető az agglomerációjukba tartozó települések együtteséhez képest.

Budapest vándorlási egyenlege tényleg fordulni látszik

A rendszerváltást követően a legmarkánsabb változások a budapesti agglomerációban zajlottak le. Budapesten a többi agglomerációs központhoz viszonyítva gyorsabban fogyott a népesség 1995 és 2011 között, illetve majdnem kétszer akkora arányú volt a vándorlási veszteség. A főváros agglomerációját 2011-ben a 16 évvel korábbihoz képest több mint harmadával többen lakják, miközben a többi agglomerációhoz tartozó település lakossága hozzávetőlegesen 5%-kal bővült.

Több-kevesebb információ rendelkezésünkre áll a vándorlások kiinduló- és célpontjairól is. A KSH adatai szerint a két népszámlálás között a Budapestről elvándorlók 42%-a, azaz mintegy 265 ezren az agglomerációs övezetben telepedtek le, elsősorban a szomszédos városok (Érd, Dunakeszi, Szigetszentmiklós és Budaörs) voltak népszerűek. Ezzel szemben az agglomerációs övezetből a fővárosba költözők száma csak 156 ezer fő volt, bár ez az övezet településeiről való összes elvándorlás 80%-t jelenti. A Budapestre vándorlók többsége az előbb említett szomszédos városokból érkezett.¹

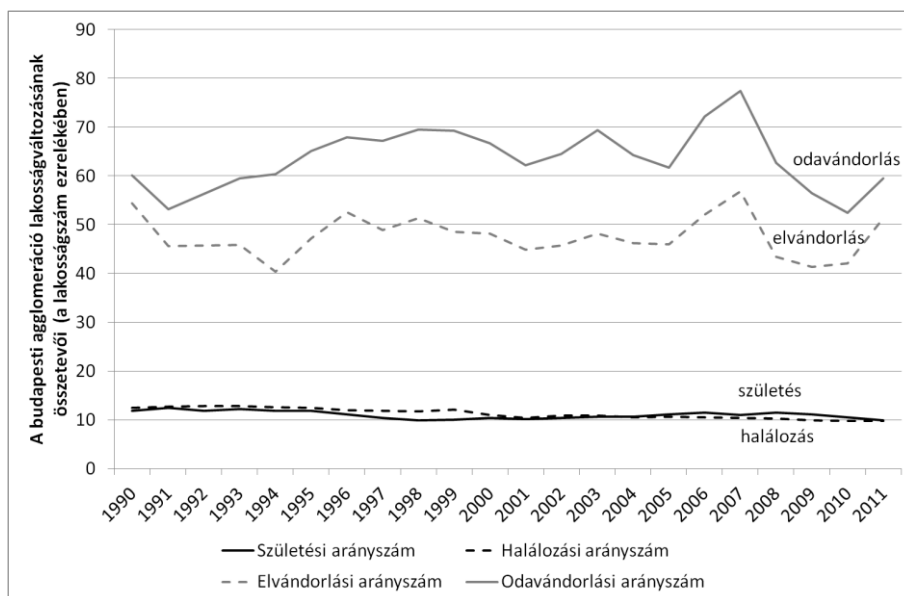
Az 5. ábra azonban azt is megmutatja, amiről szintén gyakran beszélnek az utóbbi időben. 2007-től kezdve a fővárosban pozitívvá vált a vándorlási egyenleg, azaz a beköltözők száma meghaladja az onnan elvándorlókét.

5. ábra. A népesedési arányszámok alakulása Budapest esetében

Ezzel párhuzamosan a budapesti agglomerációba egyre kevesebben költöznek (6. ábra), bár a térség egészének vándorlási egyenlege még így is pozitív.

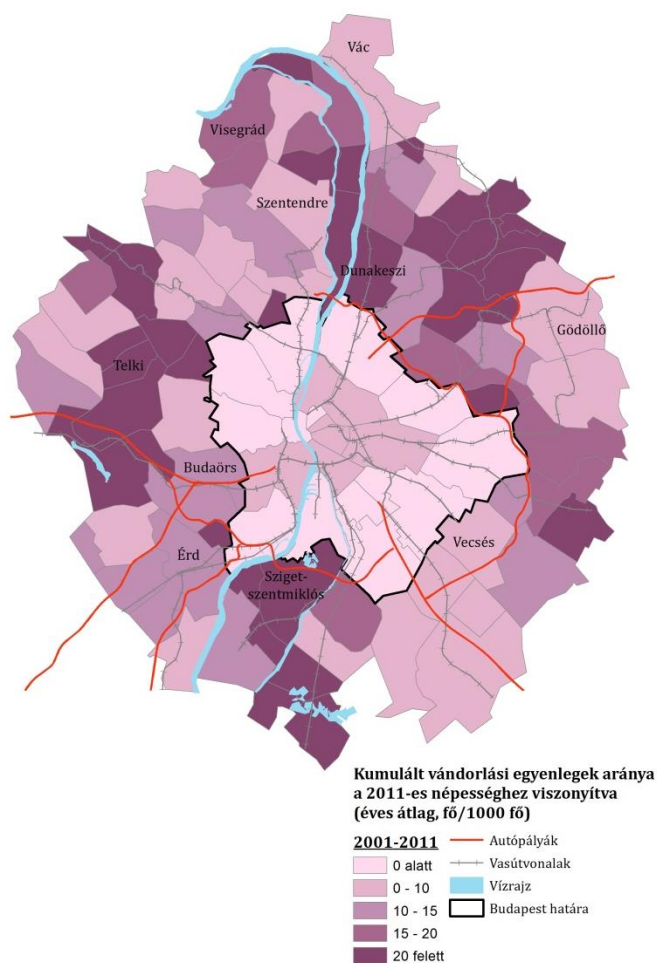
¹ KSH (2013): Közlemények a budapesti agglomerációról 16. A településszerkezet és a népesség változása 2001 és 2011 között – a népszámlálási adatok tükrében, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, 16 p.

6. ábra. A népesedési arányszámok alakulása a budapesti agglomeráció esetében

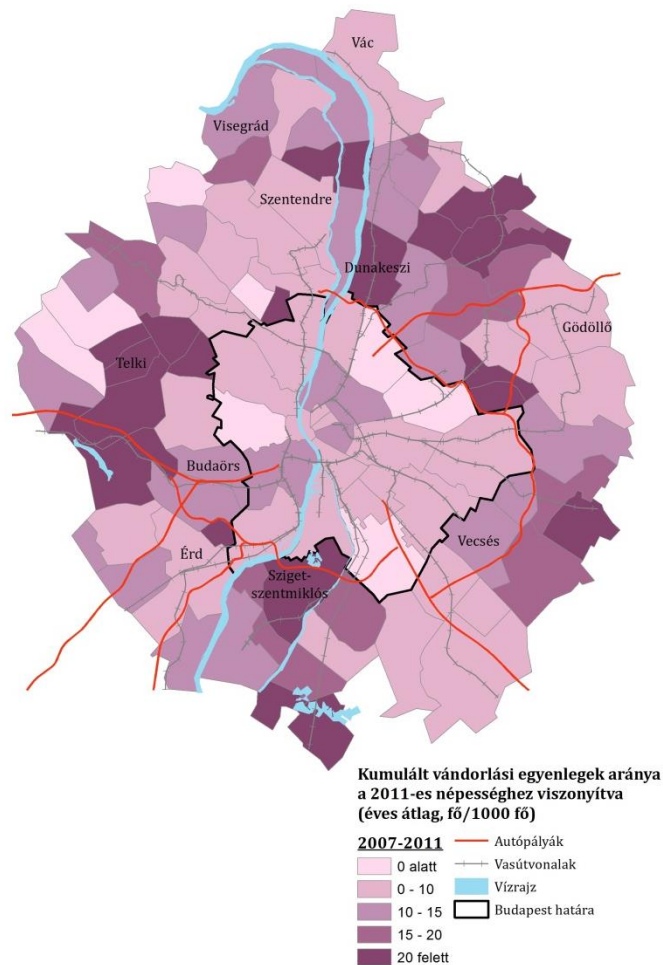
Publikus adatok hiányában nem tehetünk egyértelmű kijelentéseket, mindössze valószínűsíthetjük, hogy emelkedett azok száma, akik korábban az agglomeráció településeire költöztek ki, de később visszavándoroltak Budapestre. Utolsó két ábránk és az elemzés végén található animáció ezt, a budapesti agglomerációban lezajlott trendváltozást illusztrálja.

A két népszámlálás közötti időszak éves átlagos vándorlási egyenlegét mutatja a 7. ábra. Budapesten hét kerület kivételével negatív vándorlási egyenleget láthatunk, míg az agglomeráció települései kivétel nélkül vándorlási nyereséget könyvelhettek el.

7. ábra. Kumulált vándorlási egyenlegek aránya a 2011-es népességhez viszonyítva (2001-2011)

A következő, utolsó ábra a trendfordulót követő évek, azaz a 2007-2011 közötti időszak vándorlási egyenlegeit mutatja (8. ábra). Ezen már négy kivételtől eltekintve a budapesti kerületek pozitív vándorlási egyenleggel tűnnek fel, és további négy kerület (VIII., XI., XIII., XIV.) már magasabb kategóriába került, azaz esetükben gyorsult az odavándorlás és visszaesett az elvándorlás. Emellett az agglomerációs övezetben megjelentek az első olyan települések, amelyek negatív vándorlási egyenleget regisztráltak (pl. Pilisborosjenő, Tinnye), de több más településen általános visszaesés tapasztalható.

8. ábra. Kumulált vándorlási egyenlegek aránya a 2011-es népességhez viszonyítva (2007-2011)

Végezetül, a következő animáción nyomon követhető az 1995 és 2011 közötti időszakban a budapesti agglomerációs települések kumulált éves átlagos vándorlási egyenlegének változása. Azaz az első kép az egész időszak összesített egyenlegét mutatja, az utolsó pedig csak a 2011-es adatokat. A dinamikus megjelenítés hatására láthatóvá válik, hogyan váltak fokozatosan egyre kisebbé Budapest kerületei és az agglomerációs települések között a kezdetben nagy vándorlási egyenleg különbségek.

Az animáció megtekinthető a következő linken: <http://www.youtube.com/watch?v=q1rccdPX-KA&feature=youtu.be>

Elemzésünk második részében kiderült, hogy a két népszámlálás közti időszakban jellemző agglomerációs trend folytatódása nem egyértelmű. Annak megértése, hogy Budapest vándorlási egyenlegének megfordulása mögött milyen tényezők állnak, és ezek közül melyik mennyire fontos, izgalmas elemzési lehetőséget kínál.